

İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi

Journal of Intelligence Research and Studies

Ocak 2023, Cilt: 2, Sayı: 1, ss.1-16

January 2023, Volume: 2, Issue: 1, pp.1-16

ISSN 2822-3349 (Basılı/Print)

ISSN 2822-3357 (Çevrimiçi/Online)

Makaleye ait Bilgiler / Article Information

Araştırma Makalesi / Research Article

Makale Başvuru Tarihi / Application Date : 28 Kasım 2022 / 28 November 2022

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date : 19 Aralık 2022 / 19 December 2022

Makalenin Başlığı / Article Title

Stratejik İstihbarat Analizini Anlamak: Bilimsel Araştırma ile Benzerlikleri ve Farkları

Understanding Strategic Intelligence Analysis: Similarities and Differences with Scientific Research

Yazar(lar) / Writer(s)

Müberra HUDOĞLU

Atıf Bilgisi / Citation:

Hudoğlu, M. (2023). Stratejik İstihbarat Analizini Anlamak: Bilimsel Araştırma ile Benzerlikleri ve Farkları. *İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi*, 2(1), ss.1-16, DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/icad.8>

Hudoğlu, M. (2023). Understanding Strategic Intelligence Analysis: Similarities and Differences with Scientific Research. *Journal of Intelligence Research and Studies*, 2(1), pp.1-16, DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/icad.8>

Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi Derneği

Research Center for Defense Against Terrorism and Radicalization Association

Adres/Address: Beytepe Mah. Kanuni Sultan Süleyman Bulvarı 5387. Cadde
No:15A D:58

06800 Çankaya/Ankara

Telefon/Telephone: +90 312 441 11 50

www.icadergisi.com

e-posta/e-mail: editor@icadergisi.com

STRATEJİK İSTİHBARAT ANALİZİNİ ANLAMAK: BİLİMSEL ARAŞTIRMA İLE BENZERLİKLERİ VE FARKLARI

Müberra HUDOĞLU*

ÖZET

Bilimsel araştırmalarda olduğu gibi stratejik istihbarat araştırmasında analist, belli fenomenleri açıklamak ve gerçek dünyadaki sorunları incelemek adına metodolojik yaklaşımlar ile hipotezler ortaya koyar ve bunları test eder. Neticede bilgi üretmenin yolları sınırlıdır, bilimsel yöntem de bunlardan en önemlisidir. Öte yandan stratejik istihbaratın araştırma konuları, büyük ölçüde sosyal bilimlerin kapsamına girer. Öyleyse bilimsel araştırma ile stratejik istihbarat analizini birbirinden ayıran ne olabilir? Bu çalışma, stratejik istihbarat analizinin bilimsel araştırma ile benzerliklerini ve farklarını ortaya koyarak, bilim dünyası için stratejik istihbarat analizini daha anlaşılır hale getirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *İstihbarat, Stratejik İstihbarat, İstihbarat Analizi Süreci, Stratejik İstihbarat Analizi, Bilimsel Araştırma.*

UNDERSTANDING STRATEGIC INTELLIGENCE ANALYSIS: SIMILARITIES AND DIFFERENCES WITH SCIENTIFIC RESEARCH

ABSTRACT

In strategic intelligence research, as in scientific research, the analyst puts forward and tests hypotheses through methodological approaches to explain certain phenomena and examine real-world problems. After all, the ways of producing knowledge are limited, and the scientific method is the most important of them. So what could separate scientific research from strategic intelligence analysis? This study aims to make strategic intelligence analysis more understandable for the scientific world by revealing the similarities and differences between strategic intelligence analysis and scientific research.

Keywords: *Intelligence, Strategic Intelligence, Intelligence Analysis Process, Strategic Intelligence Analysis, Scientific Research.*

* İstihbarat Bilim Uzmanı, İş Analisti, muberrahudoglu@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8577-8588.
Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 28 Kasım 2022 / 28 November 2022
Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date: 19 Aralık 2022 / 19 December 2022

GİRİŞ

Dünyanın herhangi bir yerinde ani gelişen bir olay karşısında, karar alıcının yapacağı ilk şey istihbarat servislerinden konu hakkında bilgi talep etmektir. Yeni gelişen olay karşısında istihbarat analistinin bir anlayış geliştirmesi için birkaç saatten fazlası yoktur. Bu yüzden halihazırda analistin, öncesinde olayın gelişme sürecini takip etmiş olması, derinlemesine araştırıp istikameti hakkında fikir edinmiş olması gerekir (Hedley, 2007, s.40). Zira bir ülkenin dış politikası, stratejik istihbarat üzerinden şekillenir. Hedefin veya ülkenin güçlü ve zayıf yönleri, amaçları, kaynakları, kabiliyetinin tespiti ile analiz, ileriye dönük politikalarda karar alıcıya destek olur. Analist, olası stratejik sürprizleri takip eder ve öngörülerde bulunur. Gelişmeleri tanımlar, süreci yönlendiren etmenleri belirler, sürecin nereye evrileceğini görmeye çalışır, hangi işaretlerin yörünge değişikliğine neden olabileceğini belirleyip karar alıcıya sunar.

Bilimsel araştırmalarda olduğu gibi istihbarat araştırmasında da analist, başlangıçta belli fenomenleri açıklamak ve gerçek dünyadaki sorunları incelemek adına metodolojik yaklaşımlar ile hipotezler ortaya koyar. Dolayısıyla analist, bir bakıma bilimsel yöntemin uyarlanmış bir biçimini kullanır. Nihayetinde bilgiyi üretmenin sınırlı yolu vardır, analist ister istemez bilimsel disipline ihtiyaç duyar ve bunu araştırmasına yansıtır. Halihazırda stratejik istihbarat, istihbarat türleri arasında bilimsel disiplin olarak ortaya çıkar. Konu olarak ise “dış istihbarattır” ve ulusal güvenlik faaliyetleri ile ilgilenmektedir. Nihayetinde analistin, araştırdığı ve anlayış geliştirdiği konular, büyük ölçüde sosyal bilimlerin araştırma konuları kapsamına girmektedir.

İstihbarat görevlisinin ve sosyal bilimcinin temel görevi, gerçekleri anlamlı kalıplara oturtmak, böylece onların alaka düzeyini ve eldeki sorunla ilişkisini kurmaktır. İstihbarat analizi toplama ve yorumlama tekniklerine göre nicel sosyal bilim araştırmalarından ziyade kendi bağlamında yorumlayıcı incelemeler yapan nitel araştırmalara daha yakındır. Bu sebeple özellikle uluslararası ilişkiler araştırmaları ile stratejik istihbarat analizi araştırmaları benzerlik gösterebilir. Her ikisi geçmiş ve bugün arasında sağlam bir anlayış kurarak en başta olayları anlamaya ve açıklamaya çalışır. O halde stratejik istihbarat analizini bir uluslararası ilişkiler araştırmasından ayıran ne olabilir? Bu çalışma, akademik araştırma ile stratejik istihbarat analizinin benzerliğini ve farklarını ortaya koyarak, bilim dünyası için stratejik istihbarat analizini daha anlaşılır hale getirmeyi amaçlamaktadır.

1. STRATEJİK İSTİHBARAT ve STRATEJİK İSİTHBARAT ANALİZİ

Hükümetler, ulusal karar alma düzeyinde fırsatları ve tehditleri ortaya çıkarmak amacıyla bilgi arayışı içerisine girerler. Bu bilgi arayışı çabası, istihbarat faaliyetini ortaya çıkarır (Johnson, 2008, s.33). İstihbarat her ne kadar basit manada “haber alma” olarak tanımlansa da istihbarat faaliyeti bundan fazlasıdır. Shulsky’e (2002, s.116) göre istihbarat, “her türlü politik, ekonomik, sosyal ve askeri meseleyi anlamayı ve nihayetinde öngörmeyi amaçlayan evrensel bir sosyal bilimdir”.

İstihbaratın kendisi hem süreçtir hem de sürecin sonunda elde edilen üründür (Warner, 2002). Elde edilen bilginin yanında, sürecin kendisi de “istihbarat” olarak ifade edilir. Bu süreç, diğer deyişle istihbarat faaliyeti, karar alıcının sorusuna binaen ihtiyaç duyulan bilgilerin toplanması, belli bir sistematığe göre işlenmesi ve kararı destekleyecek biçimde karar alıcıya sunulmasını içerir. Stratejik sürprizlere karşı hazırlıklı olunmasını sağlar; belirsizliği azaltmak amacıyla fırsatları ve tehditleri tanımlar. Netice itibarıyla istihbarat, karar alıcının “daha iyi” karar alınmasını hedefleyen bir karar destek aracıdır (Warner, 2008, s.16).

İstihbarat taktik, operasyonel ve stratejik olmak üzere üç ölçekte incelenir. Stratejik istihbarat, operasyonel ve taktik istihbarat ihtiyaçlarının ötesinde ulusal ve uluslararası düzeydeki stratejik hedeflere hizmet eder (McDowell, 2009, s.21). Millî İstihbarat Teşkilâtı, stratejik istihbaratı “ülkeler ve diğer yapılanmalardaki gelişmelerin tamamını takip ve analiz ederek öngörüsü yüksek sonuçlara ulaşılan bilgileri karar alıcılara sunma süreçlerini içeren bir faaliyettir” şeklinde tanımlar (Göktaş, 2018, s.21).

Nihayetinde stratejik istihbarat bir “dış istihbarattır” ve ulusal güvenlik faaliyetleri ile ilgilenir. Bir ülkenin dış politikası, stratejik istihbarat üzerinden şekillenir (McDowell, 2009, s.53). Kent’e (2015, s.3) göre stratejik istihbarat, bilginin en önemli bölümüdür. Onun tanımına göre stratejik istihbaratın konusunun kapsamı; operasyonel, taktik ve muharebe istihbaratı dışında kalan her şeyi içermektedir.

Pruncun’a (2010, ss.6-7) göre istihbaratın yüksek bir biçimi olarak kabul edilen stratejik istihbarat; (i) bir hedef veya faaliyetin kapsamlı bir görünümünü sağlar, (ii) gelecekteki olasılıklar hakkında yorum yapar veya potansiyel sorunları tanımlar, (iii) tehditler, riskler ve güvenlik açıkları

hakkında tavsiyelerde bulunur ve (iv) planlama ve politika geliştirme için seçenekler sunar.

Siyasal karar alıcılar, eldeki verileri nesnel bir biçimde değerlendirerek genel çerçeveyi ortaya koyabilen, belirsizlikle başa çıkarak en olası tahminleri, karar alıcının anlayabileceği şekilde sunarak kararı destekleyecek analistlere ihtiyaç duyar. İstihbarat analistleri, karar alıcıların bu ihtiyaçlarına binaen politika belirlemede destek sağlar. Bunlar:

- Ülkenin veya hedef ülkenin çıkarları için mevcut olan fırsatları ve tehditleri, beklenmeyen gelişmeleri öngörme,
- Hasım ve hasım olması muhtemel aktörlerin ve müttefiklerin hedefleri, güçlü ve zayıf yönleri ve amaçlarını belirleme,
- Ülkenin veya hedef ülkenin politik gücü, dış politikadaki doğrudan veya dolaylı kaynaklarını belirleme
- Ülkenin veya hedef ülkedeki amaçları ve hedeflerin engellenmesine yönelik faaliyetleri tespit etme ve engel olma,
- Stratejik sürprizlere karşı ön uyarı sağlama,
- İleri dönük planlamalar yapma ve belirlenen politika hedeflerine ulaşmak üzere aşamalar kaydetme adına alternatifler oluşturma, şeklindedir (Karabacak, 2002 s.22).

Stratejik istihbaratın omurgasını oluşturan şey ise geleceğe yönelik olmasıdır. Analistler, geçmişten geleceğe doğru bir anlamlandırma faaliyeti sürdürürler (Göktaş, 2018, s.22). Neticede stratejik istihbarat analizi “gelecekte ne olabilir?” sorusunu, mevcuttan yola çıkarak temellendirilmiş yargılar oluşturup sistematik bir süreç sonucunda alternatif gelecekler oluşturarak yanıtlamaya çalışır (Kuosa, 2014, s.17).

Analistin amacı burada incelediği olgu ile ilgili (i) gelişmelerin gidişatlarını tanımlama, (ii) süreci yönlendiren etmenleri belirleme, (iii) sürecin nereye gittiğini görmeye çalışma, (iv) hangi işaretlerin yörünge değişikliği gösterebileceğini belirlemeye çalışma şeklindedir (Fingar, 2022, s.53).

Bu sebeple analist, bazı özellikler taşımalıdır. Bruce ve George’a (2008 s.3) göre ise istihbarat analistinde olması gereken özellikler şöyledir: (i) araştırma konusuna ve ilgili ülkenin politikalarına hakim olmak, (ii) verileri düzenlemek ve değerlendirmek için araştırma yöntemlerini anlamış olmak, (iii) hipotezlerin test edilme kabiliyetinin yanı sıra hayal gücü ve bilimsel titizliğe sahip olmak, (iv) istihbarat toplama yöntemlerini anlamak,

(v) analizde yanlış çıkarımlara sebep olan “bilişsel önyargılara” ve başka etmenlere karşı farkındalığa sahip olmak, (vi) zıt görüşlere veya alternatif modellere karşı açık fikirli olmak, (vii) analitik hataları kabul etmek ve hatalardan ders çıkarmaya karşı özgüvenli olmak. Onlara göre ilk üç özellik, aslında genel manada akademik uzmanların sahip olduğu özelliklerdir; istihbarat analistini ayırt eden şey son dört özelliktir.

İstihbarat analizini anlatmak için pek çok yerde “noktaları birleştirme” benzetmesi yapılır. Ancak bu analogi, sürecin karmaşıklığını basit bir yapıya indirger. Esasen istihbarat analizi hipotezleri geliştirme ve yanlışlama ile başlayan, mantıksal akıl yürütmelerin farklı derecelerde kullanımı dahil olmak üzere bilimsel yöntemin uyarlanmış bir biçimini içermektedir (Marrin, 2012a, s.81).

Stratejik istihbarat analizine metodolojik bir bağlam kazandırarak bilimsel bir disiplin olmasına öncü olan isim Sherman Kent'tir. Kent, stratejik istihbaratın bir sosyal bilim olarak ortaya çıkmasını sağlayan “Strategic Intelligence for American World Policy” adlı kitabı kaleme almıştır (CIA, 2010). Ona göre istihbarat toplama teknikleri ve teknoloji, bilginin yorumlanmasında yetersiz kalmaktaydı. Klasik istihbarat raporlarının büyük bir çoğunluğu iddia ettiği yargıları destekleyecek argümanları içermiyor ve mantık hataları bulunduruyordu (Tuzcu, 2013, s.36). Kent, mantıksal ve bilimsel metodolojiyi birleştirebilen analistler yetiştirerek mesleki beceriler kazandırmanın önemli olduğunu vurgulamaktaydı (Seren, 2017, s.340). Bu nedenle hipotezlerin oluşturulup test edildiği ve bilimsel araştırma yöntemlerine benzer bir üretim süreci içeren modern istihbaratta, Kent'in atılımına binaen bilimsellik ve akademik konsept ön plana çıkmış oldu (Yılmaz, 2019, s.385). Dolayısıyla stratejik istihbarat, geleneksel istihbaratın aksine bilimsel bir disiplin rolü üslendi (Beşe ve Seren, 2011, s.133).

2. BİLİMSEL ARAŞTIRMA İLE BENZERLİKLERİ VE FARKLARI

Kent'e göre (2015, s.175) stratejik istihbaratın çalıştığı konular büyük ölçüde sosyal bilimler alanına girmektedir. Stratejik istihbarat, bir ülkenin güvenliği için sağlık, eğitim, sosyal yapısı, karşı karşıya kaldığı sosyal ve siyasal sorunlar, yasal problemler, gıda üretim-tüketim ve dağıtım kabiliyeti, dünyadaki kaynaklar (içme suyu, petrol vb.), politik ilişkiler, uluslararası ticaret ilişkileri, göç ilişkileri, etnik ve kültürel değişim ve dönüşümler, küresel para düzeni, teknolojik gelişmeler, nükleer meseleler,

silah üretimi ve kabiliyeti, savunma sanayi tesisleri, askeri yetenekleri vs. gibi (Prunckun, 2010, ss.12-13) geniş bir alanda, aslında sosyal bilimlerin araştırma konusu olan meseleler hakkında bilgiye ihtiyaç duymaktadır.

Bilim temelde; evren, doğa ve toplumda meydana gelen hadiselerin ve fenomenlerin işleyiş ilişkilerini mantıksal tutarlılık içerisinde açıklama misyonu güder. Dolayısıyla her araştırmacı gibi istihbarat analisti de gerçek dünyaya ait sorunları ile alakalı içgörü sağlamak adına metodolojik bir araştırma süreci yürütmeye ihtiyaç duyar (Prunckun, 2010, s.44). Zira belli noktalarda farklılaşma oluşsa da bilgilerin toplanması ve analitik sürece tabi tutulması temelde benzer metodolojiyi gerektirir. Carter'a göre bu noktada bilim, bu sürece yol gösteren bir "düşünme biçimi"dir (Marrin, 2012b, s.531). Marrin'e (2012a, s.87) göre bilimsel yöntem de istihbarat analizi gibi tanımlama ve açıklama içerir:

"...bilimsel yöntemin uygulandığı tüm alanlarda, metodolojistler uygulayıcılara güvenilir olan iyi verileri kullanmalarını ve mümkünse doğrulamalarını söyler. Nesnelere özelliklerini tanımlarken, kategorilerin nominal mı, ordinal mi, aralık (interval) mı yoksa oran (ratio) mı olduğuna karar verir ve buna göre çıkarımlar yapar. Açıklarken, mümkün olduğu kadar çok sayıda bağımsız değişkeni hesaba katar; bağımlı değişkeni ne kadar etkilediklerine göre sıralar. Bağımlı değişkendeki en büyük değişikliği hangisinin açıkladığını bulmak için nedensellik hakkındaki alternatif hipotezleri birbirine karşı test eder. Ve saire."

Bilimsel bilgiye ulaşmada temel kaide hipotez oluşturmak ve bu hipotezleri bilimsel yöntemler ile test etmektir (Ben-Israel, 1989, s.693). Bilimsel araştırmalarda olduğu gibi istihbarat araştırmasında da analist, metodolojik yaklaşımlar ile hipotezler ortaya koyar. Bu sebeple bilimsel araştırmada olduğu gibi problem formülasyonu, literatür taraması, verilerin toplanması vs. gibi bilimsel araştırma süreci ile benzer bir süreç izler. Zira analist, verileri toplamada ve yorumlamadaki bu nesnel yaklaşıma ihtiyaç duymaktadır (Prunckun, 2010, s.44). Bu sebeple bilimsel araştırma süreci ile istihbarat analiz süreci benzerlik göstermektedir (Tablo 1).

Tablo 1. İstihbarat Analiz Süreci ile Bilimsel Araştırma Süreci Karşılaştırması.
(Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur)

İstihbarat Analiz Süreci	Bilimsel Araştırma Süreci
Karar alıcı tarafından istihbarat sorusu verilir.	Araştırmacı tarafından problem tanımlanır.
İstihbarat kaynaklarından veriler toplanır. (Açık, kapalı, yarı açık kaynaklar ve istihbaratçı bilgi bankası)	Literatür taraması yapılır.
Bilgiler bir araya getirilir ve tasnif edilir. (Doğruluğu, güvenilirliği ve alaka düzeyi değerlendirilir)	
Bir araya getirilmiş bilgilerle mantıksal hipotezler oluşturulur. (Yapılandırılmış analitik teknikler ¹ kullanılabilir.)	Hipotezler ve varsayımlar oluşturulur.
Hipotezler test edilir (Yapılandırılmış analitik teknikler kullanılabilir) ve uygun çıkarımlar ortaya konur.	Araştırma yöntemi belirlenir ve veriler analiz edilir.
İstihbarat raporu sunulur.	Sonuçlar yayınlanır.

İstihbarat görevlisinin ve sosyal bilimcinin temel görevi, gerçekleri anlamlı kalıplara oturtmak, böylece onların alaka düzeyini ve eldeki sorunla ilişkisini kurmaktır (Marrin, 2012a, s.90). Dolayısıyla akademik çalışma ile istihbarat analizi arasında benzerlik oluşmaktadır. Her ikisi geçmiş ve bugün arasında sağlam bir anlayış kurarak en başta olayları anlamaya ve açıklamaya çalışır (Heuer, 2019). Keza “bilgi üretmenin” sınırlı sayıda yolu bulunur. Bu her disiplinde olduğu gibi istihbarat için de geçerlidir (Bruce, 2008, s.172). Gün sonunda, istihbarat analistleri ham istihbarata gömülü gerçeklerden anlam çıkarmak için bilginin güvenilirliğini ve geçerliliğini

¹ Yapılandırılmış analitik teknikler (structured analytic techniques), analizi ve karar vermeyi geliştirmeyi, sezgi kullanımına bağlı hataları ve bilişsel önyargıları olabildiğince indirgeyebilmeyi amaçlayan yöntemlerdir. Yapılandırılmış analitik teknikler ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Pherson, R. H., & Heuer Jr, R. J. (2020). Structured analytic techniques for intelligence analysis. Cq Press.

değerlendirirken, hipotezler oluşturup mantıksal bir çıkarım yaparken, problem çözerken, sosyal bilimlerden türetilen bir bilimsel yaklaşım kullanmaktadır (Marrin, 2012b, s.531).

Tablo 2. Stratejik İstihbarat Analizi ile Akademik Araştırmanın karşılaştırılması (Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur)

	Stratejik İstihbarat Analizi	Akademik Araştırma
Araştırma sorusunun verilişi	Karar alıcı tarafından verilir.	Araştırmacının kendisi oluşturur.
Araştırılan olayın farkı	Olay yeni gerçekleşmiştir, veri azdır.	Olayın üzerinden zaman geçmiş, yeterli veri mevcuttur.
Amaç olarak farkı	Belirsiz olaylarla ilgilenir, bilgi karar alıcı içindir.	Kalıplar ve genel bilgilerle ilgilenir, bilgi bilgi içindir.
Belirsizlik	Belirsiz ortamlardaki belirsizliği azaltmaya çalışır.	Mevcudu tanımlar.
Öngörüler	Öngörülerde bulunmaya çalışır.	Öngörü temel misyon değildir.
Çıktının farkı	Güvenilir sonuca ulaşmaya çalışır.	Nesnel sonuca ulaşmaya çalışır.
Kaynaklar	İstihbarata özgü gizli ve açık kaynaklar kullanılır.	Açık kaynaklar kullanılır.
Gizlilik epistemolojisi	Gizlidir, karar alıcıya sunulur.	Kamuoyuna açıktır.
Aldatma unsuru	“Hedef” analisti aldatmaya çalışır.	Bilgi, araştırmacıyı kandırmaya çalışmaz.
Zaman kısıtlılığı	Sonuca hızlı ulaşmalıdır.	Zaman sınırlaması genellikle yoktur.
Analiste bağlı olması	Analistin zihninde şekillenen bir sonuca ulaşılır.	Araştırmacının sonuç üzerinde etkisi sınırlıdır.
Sezgi unsuru	Sezgi, analizi yönlendirebilir.	Sezginin kullanımı sınırlıdır, araştırma sorusu oluşturulurken kullanılabilir.

Anlaşılabacağı üzere istihbarat analizi toplama ve yorumlama tekniklerine göre nicel sosyal bilim araştırmalarından ziyade kendi bağlamında yorumlayıcı incelemeler yapan nitel araştırmalara daha yakındır (Marrin, 2012a, s.81).

Bilimsel araştırma ile istihbarat analizi olayları anlama, açıklama ve yorumlama konusunda benzer bir model izliyor olsa da bilimsel araştırma ile istihbarat analizi arasında, araştırmacının yürütülmesindeki amaç, araştırılan olay ve araştırma süreci sonunda oluşan çıktı başta olmak üzere belli noktalarda farklılaşmalar oluşur. Bilimsel araştırma ile stratejik istihbarat analizi arasındaki fark Tablo 2'deki şekilde sınıflandırılmıştır. Açıklaması ise devam eden metinde sunulmuştur.

Araştırma sorusunun verilmesi. Bilimsel araştırmada, araştırma sorusu araştırmacının inisiyatifindedir, istihbarat analizinde ise istihbarat sorusu büyük ölçüde müşteri tarafından verilmektedir (Clark, 2013, s.29). Tabii bu analistlerin bağımsız araştırma yapmalarını engellemez. Analistler kendi teorilerini oluşturmak adına kendi araştırma sorularını da oluşturabilirler (Prunckun, 2010, s.23).

Araştırılan olayın farkı. Sosyal bilimciler olaylar arkasındaki itici güçleri ve nedenselliği açıklamaya çalıştıklarında çoğunlukla olay gerçekleşmiştir, sonuç biliniyor durumdadır ve analiz için yeterli veri artık mevcuttur (Phythian, 2017, s.602). Ancak istihbarat analizinde, karar alıcının ihtiyaç duyacağı içgörüler genellikle yeni problemleri kapsar. Bu tip konularda veriler daha azdır, konu genellikle karmaşık, yeterince anlaşılmamış, çok değişkenli ilişkiler içerir (Heuer, 2019). Analist bu az verili, belirsiz ve çelişkili ortamdaki anlam çıkarmaya çalışır.

Amaç olarak farkı. İstihbarat analisti olaylardaki teorik kalıplarla ve genellemelerle ilgilenmez. Genellikle incelediği olay benzersizdir ve bu olaylar ile ilgili açıklamalarda ve tahminlerde bulunmaya çalışır. Bu açıklamaları yaparken teoriden faydalanabilir. Ancak teorik önermelerin geliştirilmesi veya kanıtlanmaya çalışması ile ilgilenmez. Bu akademinin işidir (Heuer, 2019). Sosyal bilimci ise güvenilir sebep-sonuç ilişkileri kurarak, incelediği durumu şekillendiren kritik faktörleri belirler. Analistin aksine bir durumun unsurlarını ortaya koymakla ilgilendiği kadar, aynı durum hakkında inandırmak veya tahminde bulunmakla ilgilenmez. Bu fark, kalıpları araştıran ve genel bilgilerle ilgilenen araştırmacı ile, bireysel

olaylara odaklanan analist arasında bir perspektif farkı da meydana getirmektedir (Platt, 1957, s.137).

Bilimsel araştırmada bilgi bilgi içindir, pratik bir amaç gütmaz. Araştırmada önemli olan araştırmanın “iyiliğidir”. Zaman zaman bulgular uygulamalı ortamda kullanılıyor olsa da araştırmanın nihai amacı uygulama değildir (Prunckun, 2010, s.8). İstihbarat analizinde ise temel amaç karar alıcının “iyiliğidir”; analist, karar alıcı için faydaya odaklanır (Marrin, 2012b, s.533). Dolayısıyla istihbarat bir “uygulamalı araştırma” olarak görülebilir: “Hedefe yönelik yapılır, geleceğe yöneliktir ve tahmin odaklıdır. Analiz sonucu karar alıcı harekete geçer (Clark, 2013, s.29). Amaç içgörü sağlama, belirsizliği azaltma, öngörülerde bulunma, kararı destekleme vb. şeklindedir (Prunckun, 2010, s.8).

Belirsizlik Bilimsel araştırmada araştırmacı belirsiz ortamlarda çalışmaz, daha ziyade mevcudu tanımlamaya çalışır, gerçekleşmiş, olan biten hadiselere odaklanır. İstihbarat analisti için ise durum farklıdır. Garst ve Gross’un (1997, ss. 48-49) belirtmesine göre, çalıştığı konu hakkında donanımlı bilgiye sahip olmasının yanında istihbarat kaynaklarından da bilgi yığını elde eden analist, genellikle belirsiz ortamlardaki parçalı, çelişkili ve aldatmaya açık bilgilerden anlam çıkarmaya çalışır. Dolayısıyla istihbarat analisti, en önemli görevlerinden biri olarak, belirsizlik dolu kanıtların arasından çıkarım yaparak belirsizliği azaltmak zorundadır (Betts, 2008, s.93). İstihbarat analisti belirsizlik içerisinde ortaya çıkan sürprizleri, sürpriz olmaktan çıkarılması amacıyla gerçekleşmesi olası durumların tanımlanmasını yapması gerekir. Böylelikle belirsiz ortamlardan doğacak tehlikelere karşı karar alıcının bir anlayış geliştirmesine yardımcı olmayı hedefler (Clauser, 2008, s.24).

Öngörüler. İstihbaratta öngörülerin en ehemmiyet teşkil ettiği alan stratejik düzeydir (Kuosa, 2014, s.17). Stratejik istihbarat analistinin temel görevlerinden biri öngörülerde bulunmaktır. Clauser’a (2008) göre basit bir istihbaratın amacı bile aslında öngörüdür. ABD resmi olarak, stratejik istihbarat raporları için “tahminler” (estimates) ifadesini kullanır (Prunckun, 2010, s.22). Analist, belirsiz ortamlar için gelecek öngörüsünde bulunarak karar alıcıya olası alternatifleri sunar. Akademik araştırma ise daha çok çözümlenmeye odaklanır, öngörülerde bulunmayı temel misyonu olarak görmez.

Çıktının farkı. Bilimsel araştırmada araştırmacı, olabildiğince nesnel veriler ile nesnel sonuçlara ulaşmaya çalışır. Her ne kadar istihbarat analizi, nesnel bir yöntem ve sağlam teknikler ile hipotezleri test ediyor olsa da istihbarat analizi sonucu ortaya çıkan ürün, bilimsel bilgi nesnellüğünde olmaz. Zira istihbarat belirsizlikle ve gelecek öngörülerıyla ilgilenir, geleceğin öngörülemez doğası sebebiyle yüzde yüzlük bir tahmin ürününe ulaşmak nadiren mümkündür.² Dolayısıyla istihbarat analizi sonucu oluşan çıktı, kesin olmaktan ziyade güvenilirdir (Mathams, 1995, s.84).

Kaynaklar. Stratejik istihbarat analizi büyük ölçüde açık kaynak istihbaratına dayanır (Johnson, 2003, s.16). Bakıldığında pek çok akademik kurum veya bağımsız kuruluş, açık kaynakları kullanarak istihbarat kurumlarının hazırladığı analizlere eş değer analizler hazırlayabilirler. Öyleyse neden devletler istihbarat servislerine ihtiyaç duyar? İstihbarat örgütlerinin hazırladığı değerlendirmeler, akademinin aksine “açık” ve “gizli” kaynaklardan toplanan bilgilerin kombinasyonundan oluşur (Scott ve Jackson, 2004, s.142). Hükümetten başka hiçbir kuruluş, bu ikili kapasiteye sahip değildir. Dolayısıyla istihbarat örgütlerini özel kılan bu ikili kapasitenin harmanlanması ve müşterinin ihtiyaçlarına uygun cevapları içeren raporlama teknikleri ile sunulmasıdır.

En geniş haliyle istihbarata özgü toplama yöntemleri şöyledir; insan istihbaratı (HUMINT), sinyal istihbaratı (SIGINT), haberleşme istihbaratı (COMINT), elektronik istihbarat (ELINT), radar istihbaratı (RADINT), siber istihbarat (CYINT), fotoğraf istihbaratı (IMINT veya PHOTOINT), uydu ve hava sistemleri (GEOINT), sosyal medya istihbaratı (SOCMINT) ve açık kaynak istihbaratı (OSINT) (Yılmaz, 2019, ss.334-335).

Gizlilik epistemolojisi. İstihbaratı akademik araştırmadan ayıran diğer şey gizlilik epistemolojisidir. Bilimsel araştırma kamuoyuna açıktır, araştırmanın kendisi ve sonucu uzmanların eleştirisine ve tartışmasına sunulur. Buna kıyasla istihbarat kördür. İstihbaratın kapalı doğası, elde edilen sonuçların düzeltilmesini veya serbest rekabete tabi tutulmasını engellemektedir (Horn, 2003, s.66). Analitik ürünler, istihbarat kaynakları ve yöntemlerinin gizli tutulması amacıyla “gizli” veya “çok gizli” sınıflandırılması ile korunmaktadır (George ve Bruce, 2008, s.6). Dolayısıyla çalışmanın yönteminin ve bulgularının eleştirilememesi, istihbarat

² İstihbaratın öngörülebilirlik üzerine doğasını Kaos Teorisi ile açıklayan çalışma için bkz. Hudoğlu, M.& Ak, G. Stratejik istihbarat analizinde öngörülebilirliğin doğası: Kaos Teorisi ışığında yeni bir muhakeme denemesi. *Florya Chronicles of Political Economy*, 8(2), ss.23-40.

çalışmasının geliştirilmesi açısından bir dezavantajdır (Prunckun, 2010, s.44). Bilimsel araştırmanın kitlesi kamuoyu iken, istihbarat raporunun müşterisi karar alıcıdır.

Aldatma unsuru. İstihbarat analizinde “hedef”, analisti aldatmak ve yanlış sonuçlara ulaşmasını sağlamak adına özel bir mesai harcar. Bilimsel araştırmada araştırılan bilgi, araştırmacıyı kandırmaya çalışmaz (Ben-Israel, 1989, s.679).

Zaman kısıtlılığı. Akademisyenin aksine, analistin zamanı oldukça kısıtlıdır. Genellikle yeni gelişen olay karşısında kanaat geliştirme gayreti içerisinde analist, karar alıcının anlayışını derinleştirmek adına zamanla yarışarak hızlı bir sonuca varmak zorundadır (Johnson, 2003, s.648).

Analiste bağlı olması. Bilimsel araştırmada, araştırmacının kendisi araştırmayı yürüten bir rol üstlenir, öznel yargılarda bulunmaz, sonuç üzerindeki etkisinin sınırlı olması beklenir. Ortaya çıkan bilimsel bilgiden araştırmacı sorumlu değildir. Bilim insanı için kullanacağı yöntem, doğru toplama teknikleri, doğru kaynaklar, doğru metodoloji vb. unsurlar iyi bir bilimsel araştırma için yeterli olabilir. Keza bilim hata yaptığında denetime tabi tutulur. Ölçek, veri ve metodoloji bilgisi tekrar edilebilirlik sağlar. Dolayısıyla farklı grupların aynı sonuçlara ulaşması sağlanmış olur. Bu da test edilen hipotezlerden elde edilen sonuçlara güvenmeyi sağlar (Bruce, 2008, s.178).

İstihbarat analizinde ise aynı verileri inceleyen analistler farklı sonuçlara ulaşabilir veya farklı verilerden aynı sonuçlara ulaşabilirler (Marrin, 2012a, s.86). Nihayetinde elde edilen verilerin kalitesinin ölçümü, verilerin değerlendirmesi, verilerin doğruluğunun ölçümü daha çok analistin deneyimlerine ve muhakeme kabiliyetine bağlıdır (Mathams, 1995, s.84). İstihbarat analizinde teknikler yalnızca araçtır. Burada analistin donanımı, kullandığı metodolojiden çok daha önemlidir. Ne kadar bilimsel metodoloji kullanılmaya çalışırsa çalışırsın, nesnellığe yaklaşılmaya çalışılsın, istihbarat analizi nihayetinde analistin zihninde şekillenen bir sonuca ulaşır. Bilimsel araştırmanın aksine, analiz sonucu ortaya çıkan ve karar alıcıya sunulan bilgiden istihbarat servisi sorumludur.

Sezgi unsurunun önemi. Analist zamanının kısıtlı olması sebebiyle, az kanıtla olabildiğince doğru sonuçlara hızlı bir biçimde varmaya çalışır. Buradaki boşlukları ise, deneyimleri ve konu üzerindeki uzmanlığı ile doldurmaya çalışır (Mathams, 1995, s.87). Keynes’e (2013, s.76) göre, bu

bilgi boşlukları “sezgi” ile dolmaktadır. Folker (2000, s.5) sezgiyi, "... muhakeme süreçlerini kullanmayan ve analist tarafından mevcut kanıtlarla yeterince açıklanamayan bir duygu veya içgüdüdür" şeklinde tanımlar. Betts'e (2008, s.93) göre analist, bu zamansız ve belirsiz ortamda, bir sonuca ulaşmak adına sezgilerinin analizi yönlendirmesine izin vermek durumunda kalır. Sosyal bilimlerde de araştırma sorusunu tasarlarken araştırmacının yaratıcı sezgiye ihtiyacı vardır, ancak istihbarat analizinde bilgi boşlukları doldurulmalıdır, dolayısıyla yaratıcılık, hayal gücü ve spekülatif yorum istihbarat analizinde çok daha önemli bir rol oynar (Phythian, 2017, s.603). Bu noktada istihbarat literatüründe bir kısım, istihbarat analizinin büyük ölçüde sezgi, bilgi, eğitim ve tecrübe ile öğrenilebilecek usta-çırak ilişkisine dayanan bir sanat olduğunu vurgular. Diğer taraftan istihbaratın büyük ölçüde yapılandırılmış, sistematik analitik yöntemlere bağlı olan bir bilim olduğu iddiasında bulunanlar ile “istihbarat bir bilim mi yoksa sanat mı?” tartışması yapılmaktadır (Folker, 2000, s.6). Son zamanlarda, istihbaratın birbirine zıt olmayan bu iki unsuru da kullanan bir meslek olduğu vurgusu yapılmaktadır.³

SONUÇ

İstihbarat analizi nesnel yöntemlerle ve nesnel bilgiler vasıtasıyla hedef ile ilgili kapsamlı bir durum tanımlaması yapar, fırsat ve tehditleri belirler, güçlü ve zayıf yönleri ortaya koyar, niyet tespiti yapmaya çalışır. Nihayetinde ise ön uyarı sağlamak ve öngörüsü yüksek sonuçlara ulaşmaya çalıştırarak karar alıcıya seçenekler sunar. Bilimsel araştırma ile istihbarat analizinin benzeştiği nokta analistin fenomenleri açıklamak ve sorunları incelemek üzere durum tanımlaması yaptığı noktadır. Bu noktada analist, verilerin toplanması, işlenmesi ve yorumlama sürecinde bilimsel metodoloji ve bilimsel disipline ihtiyaç duyar. Bu noktadan sonra incelenen olay, amaç ve çıktı başta olmak üzere farklılaşmalar başlar.

İstihbarat analisti, bir olayın tanımlanması için evveliyatına ihtiyaç duyuyor olsa da incelediği olay genellikle yeni gerçekleşmiş bir olaydır ve yeterli veri olmaz. Akademik araştırmalarda ise genellikle araştırmacı, üzerinden yeterli zaman geçmiş bir olay ve etkileri üzerine çalışmalar yapar. Dolayısıyla analist, belirsiz ortamlar üzerinde çalışıyor olur, karar alıcıya ise nihayetinde tahminler ve öngörüler barındıran bir rapor verir. Temel amaç

³ Tartışma için bkz. Marrin, S. (2012b). Is intelligence analysis an art or a science?. International Journal of Intelligence and CounterIntelligence, 25(3), 529-545.

karar alıcının ihtiyaçlarına cevap vermektir. Araştırmacı ise araştırmasında teorik kalıplarla açıklamalarla ilgilenir ve bilimsel bilgiye hizmet eder. Neticesinde belirsiz bir ortam üzerinde çalışmadığı gibi öngöründe bulunma misyonu da gütmaz. Dolayısıyla istihbarat metodoloji olarak bilimsel konseptin bir türevini kullanıyor olsa da istihbarat sonucu elde edilen çıktı, bilimsel bilgi nesnellğinde olmayacaktır.

Farkların tümü genel olarak; araştırma sorusunun verilişi, araştırılan olayın farkı, amaç olarak farkı, belirsizlik, öngörüler, çıktının farkı, kaynaklar, gizlilik epistemolojisi, aldatma unsuru, zaman kısıtlılığı, araştırma sonucunun analiste bağlı olması ve sezgi unsurunun önemi, noktalarında sınıflandırılabilir.

KAYNAKÇA

- Ben-Israel, I. (1989). Philosophy and methodology of intelligence: The logic of estimate process. *Intelligence and National Security*, 4(3), 660-718.
- Beşe, E., & Seren, M. (2011). Stratejik İstihbarat Olgusunun Teorik Çerçevesi, Unsurları ve Terörle Mücadele Politikaları Açısından Rolü ve Önemi. *Turkish Journal of Police Studies/Polis Bilimleri Dergisi*, (13)3, 123-145.
- Betts, R. K. (2008). Analysis, War, and Decision: Why intelligence failures are inevitable. In *Intelligence Theory* (ss. 101-125). Routledge.
- Bruce, J. B. (2008). Making analysis more reliable: Why epistemology matters to intelligence. *Analyzing intelligence: Origins, obstacles, and innovations* (ss.171-190). Georgetown University Press.
- CIA. (2010). A Look Back... Sherman Kent: The Father of Intelligence. *News and Information*. <https://www.cia.gov/news-information/featured-story-archive/2010-featured-story-archive/shermankent-the-father-of-intelligence.html> [Erişim Tarihi: 09.11.2020].
- Clark, R. M. (2013). *Intelligence analysis: a target-centric approach*. CQ press.
- Clauser, J. (2008). *An introduction to intelligence research and analysis*. Scarecrow Press.
- Fingar, T. (2011). *Reducing uncertainty: Intelligence analysis and national security*. Stanford University Press.

- Folker, R. D. (2000). *Intelligence analysis in theater joint intelligence centers: An experiment in applying structured methods*. Joint Military Intelligence College.
- Garst, R. D., & Gross, M. L. (1997). On becoming an intelligence analyst. *Defense Intelligence Journal*, 6(2), 47-59.
- George, R. Z., & Bruce, J. B. (Eds.). (2008). *Analyzing intelligence: Origins, obstacles, and innovations*. Georgetown University Press.
- Göktaş, O. (2018). Büyük veya Doğal Arnavutluk İdeali'nin Stratejik İstihbarat Analizi. Doktora Tezi. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.
- Hedley, J. H. (2007). Analysis for strategic intelligence. *In Handbook of intelligence studies* (ss. 229-244). Routledge.
- Heuer, R. J. (2019). Adapting Academic Methods and Models to Governmental Needs. *In Quantitative Approaches to Political Intelligence* (ss. 1-10). Routledge.
- Horn, E. (2003). Knowing the enemy: The epistemology of secret intelligence. *Grey Room*, (11), 58-85.
- Hudoğlu, M.& Ak, G. Stratejik istihbarat analizinde öngörülebilirliğin doğası: Kaos Teorisi ışığında yeni bir muhakeme denemesi. *Florya Chronicles of Political Economy*, 8(2), 23-40.
- Johnson, L. K. (2003). Preface to a theory of strategic intelligence. *International journal of intelligence and counterintelligence*, 16(4), 638-663.
- Johnson, L. K. (2008). Sketches for a theory of strategic intelligence. *In Intelligence Theory* (ss. 47-67). Routledge.
- Karabacak, T. (2002). İstihbarat Biriminin Çalışma Yöntemleri. *Avrasya Dosyası*, 8(2).
- Kent, S. (2015). *Strategic intelligence for American world policy*. Vol. 2377. Princeton University Press.
- Keynes, J. M. (2013). *A treatise on probability*. Courier Corporation.
- Kuosa, T. (2014). *Towards strategic intelligence: foresight, intelligence, and policy-making*. Dynamic Futures.
- Marrin, S. (2012a). *Improving intelligence analysis: Bridging the gap between scholarship and practice*. Routledge.
- Marrin, S. (2012b). Is intelligence analysis an art or a science?. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 25(3), 529-545.

- Mathams, R. H. (1995). The Intelligence Analyst's Notebook. *Strategic Intelligence: Theory and Application* (ss.77-96). United States Army War College.
- McDowell, D. (2009). *Strategic Intelligence: A Handbook for Practitioners, Managers, and Users*. The Scarecrow Press.
- Pherson, R. H., & Heuer Jr, R. J. (2020). *Structured analytic techniques for intelligence analysis*. Cq Press.
- Phythian, M. (2017). Intelligence analysis and social science methods: exploring the potential for and possible limits of mutual learning. *Intelligence and National Security*, 32(5), 600-612.
- Platt, W. (1957). *Strategic Intelligence production: basic principles*. FA Praeger.
- Prunckun, H. (2010). *Handbook of scientific methods of inquiry for intelligence analysis*. Scarecrow Press.
- Scott, L., & Jackson, P. (2004). The study of intelligence in theory and practice. *Intelligence & National Security*, 19(2), 139-169.
- Seren, M. (2017). *Stratejik istihbarat ve ulusal güvenlik*. Ankara: Orion Publishing.
- Shulsky, A. N., & Schmitt, G. J. (2002). *Silent warfare: understanding the world of intelligence*. Potomac Books, Inc.
- Tuzcu, M.E. (2013). İstihbarat Analizinde Belirsizlik Faktörü ile Çalışma Yöntemleri ve Bilimselliğin Önemi. Yüksek Lisans Tezi. Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü.
- Warner, M. (2002). Wanted: A Definition of "Intelligence" Understanding Out Craft. *Studies in Intelligence*. 46(3), 15-22.
- Warner, M. (2008). Intelligence as risk shifting. *In Intelligence Theory* (ss. 30-46). Routledge.
- Yılmaz, S. (2019). *Temel İstihbarat: Toplama, Analiz ve Operasyonlar*. Ankara: Kripto Kitaplar.